

**HOMMAGE
UMJETNICIMA
KOJI SU NAS
NAPUSTILI**

Dan duša

Mrtvi dan ili Dan mrtvih govori o mrtvima, a mrtvih u vječnosti nema. To je zapravo Dan pokojnika, Dan duša ili možda čak — Blagdan duša

Unatoč kojekakvim kalendarima i kalendarčićima te jezikoslovcu Stjepanu Babiću, ja sam taj dan vazda zvao — Dan duša. Sve tvrdnje da je posvojni pridjev hrvatskiji od posvojnoga genitiva (iz čega proizlazi — Dušni dan) nisu mi značile ništa. Najprije, nijedna sveza riječi nije sama po sebi hrvatskija od druge, a uz to valja shvatiti da istoznačnice ne postoje. Razlika u ritmu i zvuku jednako je bitna kao i razlika u smislu. Dušni dan, makar meni, zvuči kao dan koji je nesklon duši, u kojemu se može izgubiti duša, dušogubnički dan. A zatim, čutim negodu — kao da to i nije njihov dan (dan svih duša) nego naš, ovosvjetski, zbirno — dušni.

Englezi ga pišu — All Soul's day (Dan svih duša), Nijemci, jednostavno — Allerseelen (Sve duše), isto kao Allerheiligen (Svi sveti). Španjolci su najmanje sporni glede općekršćanskog nauka. Za njih je to — Día de Difuntos (Dan pokojnika, ili pokojnih), a Francuzi i Talijani su, čini se, pod utjecajem ateističkih gledišta. Jour de Morts i Giornata dei Morti (Mrtvi dan ili Dan mrtvih) govore, naime, o mrtvima, a mrtvih u vječnosti nema. I ateisti umiru da bi ustali iz mrtvih, samo njihovi živi drugovi ne vjeruju u to.

Sve u svemu, ja sam taj dan vazda zvao Dan duša, a maloprije mi se učinilo da ga treba zvati — Blagdan duša. Bilo jedno ili drugo, neka svoj sud donesu teolozi.

Mate Raos i TPM

Točno prije tri godine napisao sam dvostruki hommage — autoru izvanrednih novela (iz knjige Ratnici) i pjesniku čudesnih pjesama, čiji su inicijali već postali legendarni. Uručio sam ga uredniku Profila za 110. broj, ali budući da je on naslućivao samoukičuće (utrnuće) svoga »magazina za predcivilno doba«, nije ga tiskao. Zapravo, imao je u rukama probni otisak (neki su ga čak i pročitali), a onda se predomislio i bacio ga u smeće. Evo toga teksta:

Sutra su Svi sveti. Zvao je Jakša Fiamengo. Kaže da je preopterećen i da ne može, ispred Društva hrvatskih književnika, organizirati večer sjećanja. Ni Petar Vučić se ne javlja. Valjda je još na Svilaji. Lanjske godine bilo je nešto bolje. U SLOBODNOJ je izišla obavijest na dvadesetak redaka. S lijeve strane dičila se ponuda gradske ribarnice, a s desne oglaš — SVJEŽI SENDVIČI, mali-srednji-veliki, u toplom kruhu.

Bože, u posljednje vrijeme često »vidim« dvojicu pokojnih prijatelja — Matu Raosa i Tonča Petrasova Marovića.

Mate je rođen u neobičnoj konstelaciji zvijezda, daleko od vrgorskog zavičaja, 17. kolovoza 1931. u Kninu. Na isti dan 1990. u istom gradu, negdašnjoj prijestolnici hrvatskoga kralja Zvonimira, izbila je srpska pobuna, a u okolnim mjestima ceste su osvanule pod barikadama. Mate je

za to čuo u petak popodne u roditeljskoj kući, u zaseoku Škulja, blizu Vrgorca, kamo je redovito odlazio preko vikenda. Onomad mi je pripovijedala Marija, da joj je Ana (njezina i Matina kći) svojedobno rekla da je Mate u subotu u jutro uzeo u ruke stričevu lovačku pušku i čisteći je mrmljao: »Skupo ću prodati svoju hrvatsku kožu, skupo ću prodati svoju hrvatsku kožu.« Preminuo je od kljenuti srca, nakon mjesec dana, 17. rujna.

Tonči je rođen 29. listopada 1934. u Mravincima podno Mosora, odakle se, prema kratkoj autobiografiji, vidi sveukupna splitska okolica, od Poljica do Trogira, te srednjodalmatinski otoci, Brač, Hvar, Solta, Čiovo. Ugasio se 22. travnja 1991. točno 490 godina nakon što je Marko Marulić dovršio svoju JUDITU, u versima hrvatskim slozenu.

Mate je preminuo iznenada. Tonči se dugo opirao kobnoj bolesti. 21. rujna, dva dana nakon Matina pogreba, u Vojnoj bolnici u Splitu napisao je GOLU ŽARULJU (njemu posvećenu) i usput rekao: »Bože, koliko li ću ih još ja, osuđen na skorou smrt, ovako ispratiti.«

Tonči. Tvorac pjesničkih čuda kao što su — Suprotiva, Riva deg-

li Schiavoni, Hamlet, Trava na Tinovu grobu. Kako bi reagirao Tonči Petrasov na ubojstvo Milana Milišića, hrvatskog pisca, Srbi, koji je poginuo od srpskog metka u hrvatskom Dubrovniku, na samoubojstvo Željka Sabola, koji nije mogao izdržati prve užase rata?

Marović, Raos, koščata djeca Mosora i Biokova. Oni su sada negdje drugdje. Ne mogu ih pitati što misle o današnjoj Hrvatskoj, o patnjama i krvi branitelja Hrvatske, o lupežima što su je izdali. Ništa ih ne mogu pitati, niti mi ista mogu reći, a slutim što bi rekli... da mogu.

Requiem

Vraćam se u sadašnjost.

U posljednjem desetljeću najkrvavijega stoljeća u povijesti Zemlje, Split su zauvijek napustili mnogi umjetnici i poznavatelji umjetnosti: Frano Gotovac, Toma Bebić, Kruno Quien, Aleksandar F. Stasenko, Mate Raos, Ante Matanović, Milan Tolić, Momčilo Popadić, Stjepan Benzon, Zvonko Lepetić, Tonči P. Marović, Paško Bertolino, Miljenko Štambuk, Duško Kukovec, Antun Mladen Vranješ, Neven Šegvić, Vojka Ružić, Petar Zrinski, Vladimir Rimondo, Vedran Gligo, Jure Franičević Pločar, Božena Kolničar, Josip Kirigin, Žarko Turketo, Radovan Vidović, Živko Jeličić, Ciro Čulić, Filka Dimitrova-Pletikosić, Branko Bavčević, Jugoslav Nalis, Miljenko Smoje, Sava Komnenović, Đermano Mitrović, Vasja Kovčić, Željko Radmilović, Božidar Matas, Cvito Fisković, Asja Kisić, Petar Zdravko Blajić, Vuko Bombardelli...

Nisam ih sve poznavao, a i oni koje sam poznavao (koliko-toliko) živjeli su — i nadu i sumnju i ljubav i pepeo ljubavi. Ipak, usudujem se izgovoriti — Počivali u miru Božjem.

U Splitu, uoči blagdana Svih svetih,

31. listopada 1996.

Ivan MARTINAC

110. kadar iz filma Ivana Martinca »Grad u sivom«